

185. 11. 1851.
DISSERTATIO INAUGURALIS

DE

VSV LOQVENDI

QVAM

IVBENTE

INCLVTO PHILOSOPHORVM ORDINE

PRAESIDE

IOHANNE ANDREA MICHAELE

NAGELIO

METAPHYS. LINGVAR. ORIENTIS ET ORAT.

PROF. PVBL. ORDIN. ET BIBLIOTHECARIO

PRAECEPTORE AC PATRONO SVO OMNIS HONORIS

OBSERVANTIAEQVE CVLTV PROSEQVENDO

PRO HONORIBVS PHILOSOPHICIS

LEGITIME CAPESSENDIS

D. XXI. IVNII A. S. R. MDCCCCLV

PVBLICAE DISQVISITIONI

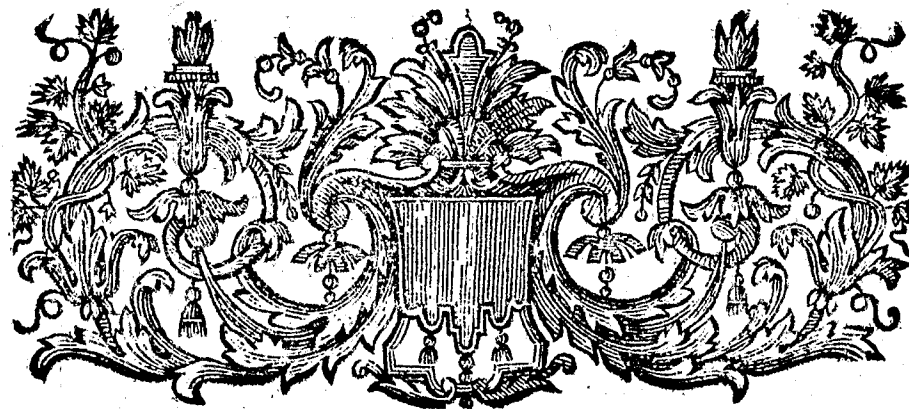
SVBIIICIT

LVDVICVS FERDINANDVS SMITH

NORIMBERGENSIS.

ALTORFII

TYPIS IOH. GEORGII MEYERI ACAD. TYPOGR.

PROOEMIUM.

Agna omnino uerae philosophiae est dignitas, magnisque usus, quae haud parum ualet ad perficiendum et excolendum intellectum, et emendandam atque ornandam uoluntatem, ac hominem reuerentia erga puram religionem

instruit, atque efficit, ut eo facilius in aliis scientiis progredi possit. Neque honestum et laudabile uitae genus inuenitur, cui ea non auxilietur, si eius opem implores, ab eaque nihil expetas, quod aut supra eius uires est, aut eam haud decet. Licet enim eum egregie adiuuet, qui ea recte utitur, destituit tamen, et iure istum destituit, nec propterea merito uituperari potest bona philosophia, qui ea abuti cupit, et ibi philosophiae speciei exultare uult, ubi communis sufficit sensus, aut res nullius momenti, immo prauae, incidunt et tractantur, aut de eo disquiritur, quod altiori lumine perspiciendum est, quam eo, quo philosophia radiat. Quum haec saepius apud me perpenderem, et iam specimen publicum honorum philosophicorum caussa edere debeam: in animum induxi, strictim de usu loquendi ex philosophia commentari. Quod ut bene

uerrat, et aequè iudicetur, opto

precorue.

§. I.

CUm aliis loqui, et agere, de uero et falso iudicare, in res inquirere, et concludere, debemus. Quod quia non semper est res facilis, quum in ea etiam periti homines labantur, et philosophia doceat, quomodo rite loquendum, cum aliis agendum, iudicandum, in res inquirendum, et concludendum sit: nullo negotio philosophiae usus in hoc genere apparet.

§. II.

Vsum loquendi esse seruandum, recte logici docent, quia alias obscuri fimus, et non intelligimur. Vnde facile apparet, si de rebus agendum est, quae adhuc nomine et termino destituuntur, apta nomina esse inuenienda et rebus imponenda, quo et ipsa in usum loquendi inducantur. Contra ea uero etiam clarum est, meras turbas eos eiere, qui sine necessitate, aut inuentionis iactantia, aut nouationis studio, aut aliis prauis caussis pellecti, noua cudunt nomina, et a priscis, usuque tritis, se abstinere. Abutuntur philosophia et regulis logicis, qui hoc faciunt. Quamuis uero uix sit secta philosophica, quae in hoc genere nihil admiserit, certis tamen de caussis, in prisca potissimum inquirere uolumus. Stoicos autem

autem iam primum nominamus, quod saepius in ipsis rebus
 logicis, nouis, incommodis et obscuris, quam receptis pla-
 nisque uocabulis, uti maluerunt. Vnde IOH. ALBERT.
 FABRICIVS ad SEXTVM EMPIRICVM pag. 66 ita commentatur:
*Stoici multa in dialecticis, praecipue circa uocabula innoua-
 runt; nam quae Peripateticis πράγματα siueres, haec Stoi-
 cis dicta sunt τυγχάνοντα νοήματα, conceptiones, εκφο-
 ρικά. Φωναί, uoces, λεκτά. ήγόμενον, antecedens etiam
 Stoicis, ut: si sol lucet. έπόμενον, consequens, λήγον, ut:
 dies est. συνημμένον, connexum, τροπικόν, quasi conuer-
 tens, siue conuersiuum dicas, quoniam ab antecedente ad con-
 sequens nos conuertimus, ut: si sol lucet, dies est. μετάλη-
 ψις, assumptio, πρόσληψις, ut: atqui sol lucet. συμπέ-
 ρασμα, conclusio, επίφορα, ut: ergo dies est. Pertinet
 huc locus IOH. PHIΛΟΡΟΝΙ, qui in 1 priorum Analyt. p. 60
 ita commentatur: Οι μὲν περιπατητικοί, τῇ κοινῇ συν-
 ηδείᾳ κεχρημένοι τὰ μὲν πράγματα αὐτὸ τῆτο πράγ-
 ματα ὠνόμασαν, καὶ τὰ νοήματα ὡσαύτως, ὁμοίως δὲ
 καὶ τὰς Φωνάς. ἔτι τε τὸ ήγόμενον ἐν τοῖς ὑποθετικοῖς
 συλλογισμοῖς, αὐτὸ τῆτο ήγόμενον. καὶ τὸ έπόμενον
 ὡσαύτως. Οἶον τὸ, εἰ ήμέρα ἐστὶ. τῆτο ήγόμενον. Τὸ δὲ,
 ήλιος ὑπὲρ γῆν, τῆτο έπόμενον, ἔπεται γὰρ τῷ πρώτῳ
 τὸ δεύτερον. Τὸ δὲ ὅλον τῆτο τὸ, εἰ ήμέρα ἐστὶ, ήλιος ὑπὲρ
 γῆν ἐστὶ. τῆτο συνημμένον, διὰ τὸ συνηθῆσαι ταῦτα ἀλ-
 λήλοις. Τὸ δὲ, ἀλλὰ μὴν ήμέρα ἐστὶ. τῆτο οἱ περιπα-
 τητικοί μετάληψιν καλοῦσι, διὰ τὸ μεταλαμβάνεσθαι ἐκ
 δευτέρου, ἢ διὰ γὰρ ἐλήφθη ἐν τῷ ήγμένῳ. Τὸ δὲ, ή-
 λιος ἀρα ὑπὲρ γῆν, τῆτο συμπέραςμα. Οὕτω μὲν ἔν-
 οἱ περιπατητικοί. οἱ δὲ Στωϊκοί καινοτέραν βαδίζοντες
 τὰ*

τὰ μὲν πράγματα, τυγχάνοντα ὠνόμασαν, διότι τῶν
 πραγμάτων τυχεῖν βεβλόμεθα. Τὰ δὲ νοήματα ἐκφορι-
 κά, διότι ἄπερ ἐν ἑαυτοῖς νοῶμεν, ταῦτα εἰς τὰ ἔξω
 προφέρομεν. Τὰς δὲ Φωνάς λεκτά. Τὸ δὲ ήγόμενον
 καὶ αὐτοὶ ήγόμενον ἐκάλεισαν, κατὰ τῆτο γὰρ μόνον
 συμφωνοῦσι τοῖς περιπατητικοῖς. Τὰ δὲ έπόμενον, λή-
 γον. Τὰ δὲ συνημμένον τροπικόν, διόπερ τροπόμεθα ἐκ
 τῆ ήγμένῃ εἰς τὸ έπόμενον. εἰ ήμέρα ἐστὶν, ὁ ήλιος
 ὑπὲρ γῆν ἐστὶ. Τὴν δὲ μετάληψιν, πρόσληψιν. Καί ἐμνε-
 τῆτο ἐν τῇ συνηδείᾳ. Τὸ δὲ συμπέραςμα επίφοραν,
 διότι τοῖς ἄλλοις πᾶσι ἐπιφέρεται. Quae uerba ita in-
 terpretamur: Peripatetici, communi consuetudine loquendi
 seruata, res suo nomine πράγματα dixerunt, et νοήματα,
 conceptiones, similiter, itemque Φωνάς, uoces. Praeterea
 antecedens in hypotheticis syllogismis ήγόμενον, et έπόμενον,
 consequens, similiter. Verbi gratia: si dies est, hoc ήγ-
 μένον, antecedens; hoc autem: sol est super terram; hoc
 έπόμενον, consequens; sequitur enim prius illud hoc poste-
 rius. Totum uero hoc: si dies est, sol super terram est, hoc
 συνημμένον, connexum; quia haec iam inter se connexa sunt.
 Illud autem: sed dies est, Peripatetici μετάληψιν, tran-
 sumptionem uocant, quia transsumitur iterum; iam enim in an-
 tecedente sumtum fuerat. Hoc autem: Sol ergo super ter-
 ram, συμπέραςμα, conclusionem. Sic itaque Peripatetici.
 Stoici uero nouam ingressi uiam, res, τυγχάνοντα, contin-
 gentia, uocarunt, quia res τυχεῖν, consequi, uolumus.
 Conceptiones uero ἐκφορικά, prolata, quia quae in nobis co-
 gitamus, foras ferimus. Voces autem λεκτά, dicta. An-
 tecedens et ipsi ήγόμενον dixerunt, et in hoc solo consentiunt cum
 Peripateticis. Consequens autem λήγον, desinens. Conne-
 xum.

συμπεροπικόν, conuersiuum, quia uertimur ab antecedente ad
 consequens. (Vt:) si dies est, sol super terram est. Tran-
 sumptionem, πρόσληψιν, adsumptionem; quod mansit in usu.
 Conclusionem ἐπιφορὰν, illationem, quia reliquis omnibus in-
 fertur et additur. Sic incommode et abusione abstrahendi
 ducti, solum sapientem diuitem dixerunt; uide CICERO-
 NEM *paradoxo* VI, quod contra rem et usum loquendi est.
 Sit sapiens diues sibi, sit cognitione et consilio diues, non
 diues ideo est ex usu loquendi, non solus est diues. Eo-
 dem modo, ac aequae abusiue stultum insanire pronuntia-
 runt secundum CICERONEM *parad.* III; quod et HORATIUS
libr. II sat. III, u. 43 *seqq.* confirmat, canitque: *Quem
 mala stultitia, et quaecumque inscitia ueri Coecum agit, in-
 sanum Chryssippi porticus, et grex Autumat: haec populos,
 haec magnos formula reges, Excepto sapiente tenet.* Nam
 omnem praeter sapientem Stoicum, stultum censere et in-
 sanum dicere, non licet per sanum usum loquendi.
 Peccauit in hoc genere etiam PYTHAGORAS cum schola sua,
 qui amore matheos et musices allectus, fere ubique
 numeros et musicam contra usum loquendi inducere uo-
 luit. Vnde IAMBlichVS in uita PYTHAGORAE *cap. XII*,
p. m. 65, haec habet: ἡ τῶν ἀριθμῶν τε καὶ λόγων φύ-
 σις δι' ἀπάντων διαδέσσει, καὶ ἕξ τὰ πάντα ταῦτα
 συντέτακται τε ἐμμελῶς καὶ μενόμενται πρεπόντως. Id
 est: *Primum autem illud erat, numerorum ac rationum per
 uniuersa discurrens natura, quibus omnia haec suo ordine,
 scite et decenter constituta et ornata sunt;* qui in NICOMACHI
Aritihmeticam p. m. 11 ita commentatur: Οἱ δὲ περὶ Ἰπ-
 πασον ἀκασματικοί, ἀριθμὸν εἶπον παράδειγμα πρῶτον
 κοσμοποιίας. Καὶ πάλιν κριτικὸν κοσμογεγῆ θεῶν ὄργανον.
 Φιλό-

Φιλόλαος δὲ Φησιν, ἀριθμὸν εἶναι τῆς τῶν κοσμητικῶν
 αἰωνίας διαμονῆς τὴν κρητισέουσσαν, καὶ ἀντογενῆ συνο-
 χήν. Hoc est: Hippasii sectatores (qui proprie dicebantur
 acusmatici) numerum dixerunt esse exemplar primum creationis
 mundi, et rursus normam, secundum quam creator Deus iu-
 dicauit de mundo a se condito. Philolaus uero dicit, nume-
 rum esse uinculum, potentia sua sustinens aeternam rerum mun-
 danarum permansionem, sibi que innatum. Esse in rebus con-
 ditis ordinem, easque posse numerari, et in numeris et-
 iam inesse ordinem quis neget? Ast ideone contra usum
 loquendi dicere licet, omnia facta esse et constare nume-
 ris et secundum eos? Egregia sunt uerba IOHANNIS CLAV-
 BERGII, quae in TENNVLII notis in IAMBlichVM *pag. 177* de
 hoc genere ita exstant: *Error ille est plurimum et ueterum et
 recentiorum, quod saepius imbuunt doctrinas suas opinionibus
 quibusdam et conceptibus propriis, quos potissimum in admira-
 tione habent, ut egregie obseruat illustris Bacon de Verulam.
 libr. I de augmento scient. - - Ita Pythagoras numerorum
 naturam et rationes praecipue admiratus fuit, atque inde to-
 tam philosophiam deriuare studuit, saltem numerum doctrinae
 suae passim immiscuit. Cuius rei documenta sunt apud Macro-
 bium in *sonn. Scip. l. I, c. 16*; et sunt in Platonis Philoso-
 phia, praesertim in eius *Timaeo*. Verum esse, quod CLAV-
 BERGIVS de consensu PYTHAGORAE et PLATONIS in abusu uo-
 cis, numerus, dixit, patet ex PROCLO, qui *libr. III,*
cap. 29 in PLATONIS *theol. p. 226* dicit: πάντων ἔν ἀριθ-
 μοῖς, καὶ εἶδεν ὑφισταμένων, οἱ μὲν ἀριθμοὶ τὴν πρῶ-
 δον ἔλαχον, ἀπὸ τῆς ἀκρότητος τῆς νοεῶς. Quum igitur
 omnia per numeros, et formas subsistant, ipsi quidem nu-
 meri progressum sunt sortiti ab intellectuali summitate. Neque
 defuerunt, qui ut aenigmaticè potius, quam more aliorum,
 et*

et ex usu loquendi dicerent, quidlibet per numeros designare instituerent. Testis est ARISTIDES QUINTILIANVS qui libro III de musica pag. 155 haec narrat: ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν αὐτοῖς τοῖς ἐκκειμένοις ὁμοίως παρόμοια προσειρήνασι. τὰς γὰρ τέτταρας ἀρετὰς ἐν ἄλλο τυγχάνειν ἢ πρὸς ἀριθμὸς ὁμοιότητος. τὴν μὲν γὰρ Φρόνησιν ἀνάλογον μονάδι. μοναδική γὰρ ἡ ἐκάστη καὶ ἀπλή γνώσις. δυάδι δὲ ἀνδρεία, καὶ δευτέρα κώρα παρὰ πλῆσιον ὁρμὴν ἀπὸ τινος ἐφ' ἑτέρον καὶ μετάβασιν ἐμφαίνουσα. τριάς δὲ σωφροσύνη, ἐνδείας ἐν μέσῳ, καὶ ὑπερβολῆς συμμετρίαν κεντρασμένη. τετράς δὲ δικαιοσύνη. πρώτη γὰρ ἰσότητα δείκνυσιν, ἐξ ἰσότητος ἴσων πρώτη συνεχῶσα. τῆς δὲ σωματικῆς εὐποτικῆς ἰσχυρὴν μὲν ἀναλογεῖν ἀνδρεία, διὸ καὶ δυάδι. κάλλος δὲ σωφροσύνη, διὰ τὰς τῶν μερῶν καὶ χρωμάτων συμμετρίαν, διὸ καὶ τριάδι. ὑγίειαν δὲ δικαιοσύνη, διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλα ὁμοιοτητα, εὐλογως διὰ τῆς ἐπτάδος. Id est: *Quin et maxima bonorum ipsis illis expositis terminis ad similia dixerunt. Quatuor nimirum uirtutes nihil aliud esse quam ad numeros similitudines. Et quidem prudentiam respondere unitati. Unica enim et simplex cuiusque est cognitio. Binario respondet fortitudo, etiam secundo loco ad similem impetum ab aliquo ad aliud, et transitum commonstrans. Ternarius, temperantiae, inopiae in medio et abundantiae temperationem adhibens. Quaternarius iustitiae, quippe prima aequalitatem monstrat, ex aequaliter aequalibus prima constans. Ex corporali autem felicitate robur respondere fortitudini; quare et binario, pulchritudinem, temperantiae, ob partium et colorum commentus,*

mensus, ideoque ternario. Sanitatem iustitiae, ob mutuum horum inter se consensum; at prudentiae nihil in corporibus ad simile cernentes, merito per septenarium eam denotarunt. Et quam uiolenter non torfit uerba et bonum usum loquendi PYTHAGORAS, quum ob harmoniam et ordinem rerum in mundo, mundum et stellas canere diceret. Recenset hunc eius uerborum usum et abusum ORIGENES in philosophumenis p. 26 seq. ubi haec leguntur: Καὶ ἔτιως μονάδα μὲν εἶναι ἀπεφώνητο τὸν Θεόν, ἀριθμὸς δὲ φύσιν περιέγραψεν κατὰ μαθῶν μελωδεῖν ἔφη τὸν κόσμον καὶ ἀρμονίαν συγκοῖσθαι, καὶ τῶν ἐπτὰ ἀστέρων πρῶτος τὴν κίνησιν καὶ ῥυθμὸν καὶ μέλος ἤγαγεν. I. e. Et sic unitatem quidem affirmavit esse Deum: at numeri curiose perdiscens naturam, mundum dixit melos canere, et cum harmonia siue concentu comparatum esse; siderum quoque septem et motum et rhytmum et cantum primus inuexit. Hanc loquendi rationem minus bonam de septem stellis errantibus etiam PLATO sequutus est, unde CHALCIDIVS in TIMAEVM cap. V, p. 313 septemque, inquit, circulos instituit planetum, eosdemque aduersum se distare facit interuallis musicis, ut iuxta Pythagoram motu harmonico stellae rotatae musicos in uertigine motus edant. Res mira est, eos non dixisse, quando pluit, stellas flere, mingere, aut uomere. Ne quid fabulae desit, addemus his rationes musicas anni tempestatum ex ARISTIDE QUINTILIANO de musica libr. III p. 145. ἔξει τοίνυν τὸ ἕαρος, κατὰ καὶ Πυθαγόραν ἔφασαν λέγειν, πρὸς μὲν μετόπωρον, τὸ διὰ τεσσάρων. πρὸς δὲ χειμῶνα, τὸ διὰ πέντε. πρὸς δὲ θερος τὸ διὰ πέντε. Hoc est: Habebit itaque uer, quemadmodum et Pythagoram dixisse ferunt, ad autumnum, dia tessaron: ad hiemem, dia pente:

ad aetatem, dia pason. Vnum sine laude dimittere ne-
 queo, cui doctrina sua, siue serio, siue ioco, persuasit,
 niuem falso ex usu loquendi dici albam, quum nigra sit.
 Qui is fuerit, prodit CICERO libr. IIII Acad. quaest. p. m.
 115: Anaxagoras niuem nigram dixit esse; ferres me, si ego
 idem dicerem? et ibidem pag. 142: Huiusmodi igitur uisis
 consilia capiet et agendi, et non agendi: faciliorque erit, ut
 albam niuem esse probet, quam erat Anaxagoras, qui id non
 modo ita esse negabat, sed sibi, quia sciret aquam nigram esse,
 unde illa congregata esset, albam ipsam esse ne uideri quidem.
 Ad priorem locum MANVTIVS ita commentatur: Anax.
 Princeps olim habitus in physicis, sed interdum ineptissimus,
 cum niuem nigram esse dicit. Serio hoc dixerit ANAXAGO-
 RAS, an ab aliis ipsi afflictum sit, disputatum est; Vid.
 WOLFIVS ad ORIGENIS phil. p. 78. Nos rem sententiam
 ANAXAGORAE, sed ludicram fuisse censemus, et ob uim
 usui loquendi factam, tamquam nugas cum SEXTO EM-
 PIRICO reiicimus, qui libr. II, c. 22. Pyrrh. hypot. pag. 122,
 ita, licet ex aliis principiis, disputat: ἡ χιών, ὕδωρ ἐστὶ
 πεπηγός. μέλαν δὲ τὸ ὕδωρ ἐστὶ μέλαινα. ἄρα ἐστὶν ἡ
 χιών. καὶ τοιούτως τινὰς ἀδραίσιας ὕδατος συναγει τὰς
 ὀφθαλμοὺς, καὶ προχειρίζεται τὴν διαλεκτικὴν, καὶ πάνυ
 σεμνῶς ἐπιχειρεῖ κατασκευάζειν ἡμῖν δι' ἀποδείξεων συλ-
 λογισμῶν, ὅτι γίνεται τι, καὶ ὅτι κινεῖται τι, καὶ ὅτι
 ἡ χιών ἐστὶ λευκὴ, καὶ ὅτι κέρατα ἐν ἔχομεν. Id est:
 Nix aqua est concreta; nigra autem est aqua; nigra ergo est
 nix. Atque huiusmodi quasdam nugas accumulans contrahit
 supercilia, et dialecticam obtendit, magnoque cum fastu niti-
 tur astruere nobis per demonstrationes Syllogisticas, fieri ali-
 quid, et moueri aliquid, et niuem esse albam, et nos cornua
 non habere. Ut scholastici in hac re exultauerint et lasciu-
 uerint,

uerint, notum est, qui uariis modis ab usu loquendi male
 discesserunt. Quod VOLATERRANVS libr. 37 Urbanor. ita
 reprehendit: Neotericis multo ambitiosius dialecticam inuolu-
 cris et aenigmatis post distorserunt, ut iam sphinge opus sit ad
 artem Raimundi. Sed et haec contagio nostros iam dudum in-
 fecit religiosos, et in eorum conciliabulis ac disputationibus is
 maxime prouebitur, qui ceteris clamosior atque arrogantior
 uidetur tum maxime sapere, si portentosis nominibus e coetu
 commentariorum depromtis, quam minime ab aliis intelligatur.
 Conf. Contin. VOSSII de phil. sectis cap. VIII, p. 185.
 Pertinet huc HENR. CORN. AGRIPPA, qui de incertitudine
 scientiarum cap. VIII: Sed longe plura, inquit, prodigia,
 maioraque portenta iis addidit recentior sophistarum schola,
 de terminorum passionibus, de infinito, de comparatiuis, de
 superlatiuis, de differt aliud ab, de incipit et desinit, de for-
 malitatibus, haecceitatibus, instantibus, ampliationibus, re-
 strictionibus, distributionibus, intentionibus, suppositioni-
 bus, appellationibus, obligationibus, consequentiis, indisso-
 lubilibus, exponibilibus, reduplicatiuis, exclusiuis, instan-
 tiis, casibus, particularisationibus, suppositis, mediatis, et
 immediatis, completis, incompletis, complexis et incomplexis,
 et ceteris intolerandis, uanisque uocabulis, quae traduntur
 in paruis logicalibus; etc. Quamuis enim AGRIPPA hic et-
 iam terminos criminetur, qui usu non carent, et iam ius
 ciuitatis in usu loquendi tecnico acceperunt, sunt tamen
 etiam inter eos quos memorauit, a quibus etiam ob usum
 loquendi abstinendum fuisset; u. g. particularisatio, haec-
 ceitas, formalitas etc. Spectant huc quoque, praeter
 philosophos, alii; nam omnes usum loquendi tueri de-
 bent; et quo dignior grauiorque est scientia, eo magis
 usui loquendi opera est danda, quo magis cum maiori pe-
 riculo et damno hic erratur, quod facile fit, si noue et
 usur-

usurpate loquaris. Sic minus bene egit ille medicus, qui theses medicas de dolore capitis, *ius publicum*, inscripsit, uid. MËNCKENIVM de *charlataneria erudit. pag. 30.* Et quis probet SYNESIVM, qui in argumento grauissimo, de Deo, ita, contra usum loquendi theologicum, canit:

Σπέρμα τῶν πάντων
 Ρίζα καὶ ὄρπαξ
 Φύσις ἐν νοεοῖς
 Θύλη καὶ ἄρρεν.

Semen omnium, Radix et summus ramus, Natura inter intelligentias, Femina et mas. Quibus doctissimus auctor *historiae phil. doctrinae de ideis* p. 186 haec iure meritoque censurae loco addidit: *Vt enim taceam, emanationem ex Deo haud obscure innui, id solum absurde platonizantem demonstrat Synesium, quod Deum faciat ἀνδρόγυνον.* Alia plura eiusmodi ex SYNESIO excerpta dedit MARTINVS CHLADENIVS in *diff. inscripta: Θεολογόμενα SYNESII et Vitebergae* 1713 habita, de quibus §. 18 ait: *tales incommo- dae locutiones apud Synesium non paucae occurrunt, quarum nonnullae interpretationem sanio- rem admitterent, quum tamen praebere possint male iam sentientibus ansam ulterius in errore perseverandi: tutius semper ecclesia purior existimavit, cum scriptura loqui.* Adde his PETRI ADOLPHI BOYSEN *disput. priorem de philosophumenis Synesi*, Halae 1714 habitam, ubi pag. 32 de loco SYNESII supra allato erudite iudicatur. Multa alia huius modi obscura et contra usum loquendi sacrum prolata in COLBERGI *Platonisch hermeti- schem Christenthum* inueniuntur, et adhuc pro dolor, nostra aetate, oculos et aures inquinant.

§. III.

§. III.

Vfus loquendi etiam in minimis u. g. in pronuntiatione, orthographia, terminatione, constructione seruandus et exprimendus est, quia nemo facile ignorat, uocum significationes haud raro his etiam minimis inter- nosci. Sic quis nescit, *mōrari* et *mōrari*, *inuitus*, *infi- dus*, *inuidus*, *dic* et *duc*, *dominus*, *domina*, *ὁμοῖσιος*, et *ὁμοῖσιος*, *timeo te*, et *timeo tibi*, significatu differre, et eum non intelligi, atque haud raro grauiter errare, qui haec confundere instituat. EDMVNDVS CASTELLVS in *ora- tione, cum praelectiones suas in secundum Canonis Auicennae librum auspicaretur, Londini* 1667 edita, pag. 17, ostendit ex neglectu discriminis duarum literarum Arabicarum ualde similibus *waw* et *ze* contigisse, ut AVICENNA aliquoties arsenicum, atque adeo uenenum letale, propinandum commendare uideatur, quum ipse de uernice loquatur.

§. IV.

Quum usus rerum magister doceat, magnum populos, et in prouincias diuisos, atque in genere una lingua utentes, uti Graecos, Latinos, Arabes, Germanos etc. dialectis differre, quod ob diuersa ingenia, mores, commercia, et alias causas uix aliter fieri posse uidetur: ex societatum regulis clarum est, quemuis usui loquendi prouinciae et patriae, dum in ea uiuit, magis addictum esse debere, quam alii. Quia enim quisque cum societate, in qua uiuit, artius connexus est, quam cum aliis hominibus, quidni et curet, ut a suis potius, quam ab aliis intelligatur? Incommodum certe esset, ita linguam discere, ut domi saepe non intelligaris. Inique itaque ab iis agitur, qui si suam dialectum pulchriorem esse

esse aut credant aut sciant, ab aliis eiusdem linguae hominibus exigunt, ut terminos provinciae patriae omitant, et elegantioris provinciae uocabula eorum loco adoptent, h. est, ut studeant, quo a suis saepe non intelligantur. Et magna quaestio est, licet concedas et utraque des manu, dialectum aliquam in genere alteri praeferendam, utrum ideo etiam omnes uoculae eius, alterius dialecti uerbis provincialibus iure anteferri possint ac debeant. Et quis iudex sit, isque iustus et aequus, de dialecti alicuius praestantia? quum quot capita tot sint de hac re sententiae, nec ulla ullius praestantis et excultae linguae facile exstet dialectus, quae omni careat pulchritudine. Vix aliquid in rebus humanis undique placere aut displicere potest. Et quaenam provincia, quaenam magna urbs, unam dumtaxat dialectum habet? Quod enim SEXTVS EMPIRICVS de Graecis dixit, latius patet; cuius sententia de hac re *libr. I, c. 4, contra Grammat. pag. 235*, sequens est: ἔτε γὰρ ἐν ἔθoς ἐστὶ καὶ ἐκάστην διάλεκτον. πολλοὶ γὰρ Δωριδεὶς καὶ Ἀττικεὶς. Neque enim est unus mos in unaquaque dialecto; sunt enim multae Doricae et Atticae. Etiam in dialectis aliquid patriae, et terrae quae nos alit, debemus; licet ideo non negemus, dialectos rudes debere successive emendari, et eum, qui aliquid scribit, quod aetatem laturum sit, oportere emendatae dialecto studere. Male itaque POLLIO LIVIO Patauinitatem obiecit, quaecumque ea fuerit; uid. MORHOVIUM de Patauinitate *Liuiana*; et SCHVRFLEISCHIVM in *praef. ad dissertationes Academicas varii generis*.

§. V.

In primis ille, cui cum plebe uersandum et agendum est, minus ab usu loquendi et dialecto provinciae disce-

discedere debet, quia plebes alias dialectos uulgo non intelligit. Neque tamen ideo uolumus, ut uir honestus et spectatus rudem sequatur plebei et corruptam rationem loquendi scribendive. Sed uoces provinciales aliaque, quae falsa non sunt, obseruet, si intelligi uelit. At qui uel eruditus esse uult, et linguae patriae rationes nosse, aut extra provinciam suam res agere aut munere fungi; et alias linguae dialectos, et terminos aliarum provincialiarum scire debet, quum ex usu rerum certum sit, ex una dialecto saepius linguam eiusque rationes melius inspicere posse, quam ex altera; et haud raro in una terra uocem non solum plane ignotam esse, aut aliud denotare, quam in altera, sed etiam hic honestam, alibi turpem habere significationem. Sic ALEXANDER HELLADIVS de *statu praesente ecclesiae Graecae, cap. XXIII*, ordine alphabetico plura uocabula exposuit, quae *diuersis in Graeciae regionibus diuersas habent significationes*. Rarum est, sed tamen contingit, ut homo dialecti ignoratione periret. Factum POCOCKIVS in *notis miscellaneis MAIMONIDAE portae MOSIS additis pag. 24*, ita enarrat: *Arabs quidam quum ad Hamyarensium regem in palatii tecto sedentem accessisset, hac uoce (כח Theb, sc.) comiter sedere iussus; sciat (inquit) rex, me ad omnia, quae iusserit, paratissimum, dictoque citius de tecto desiliens, misere constrictis membris periit. Miratus rex hominis dementiam, quum a suis audisset, uerbum illud alia Arabum dialecto, non tam sedendi, quam profiliendi aut uolandi significatum habere; certe (inquit) oportet, qui Dhafarum (nomen illud regiae apud Hamyarenses urbis) ingreditur, Hamyarismum addiscat. Facile uero apparet, prudentiae esse, si quis in provincia ortus sit, cuius dialectus crassior est, ut ne politioris provinciae sermonis ignarus sit, si in ea cum dignitate esse*

et rebus fungi uelit. Facile quidem aliquem commendat in loco impolite lingue dialectus elegantior, quod uero non fit, si uices uertantur. Eiusmodi rudi, et confusi soni dialecto uulgo usi olim sunt inter Iudaeos Galilaei, de qua in tractatu *Erubin fol. 53, 2*, haec memorantur:

בני גליל דלג דייקי לישנה מאי הוה
 דתניא ההוא בר גליל דאמר לחו אמר
 למאן אמר למאן אמרו ליה גלילאה שוטה
 חמור למירכב או חמר למישתי עמר למילבש

Id est: *De Galilaeis, quibus* לאיתכסאה *או אימר לאיתכסאה* *confusa dialectus est, quid traditum est? Fuisse nimirum Galilaeum, qui aliis Iudaeis dixerit haec uerba: amar leman amar leman, (eaeque adeo impolite et confuse pro dialecto sua enuntiasse, ut) ipsi dicerent: stulte Galilaeae, uisne chamor, asinum ad equitandum; an chamor, uinum ad bibendum, an lbamar, lanam ad induendum, an immer, agnum ad seruandum mactationi?*

§. VI.

A. communi usu loquendi in scientiis abire licet. Quum enim scientiae, quod nemo ignorat, u. causa logica, metaphysica, et reliquae, passim res tractent, quae in communi uita et sermone aut plane non, aut certe non in genere occurrunt, facile liquet, ex communi uita terminos iis rebus denotandis sumi non posse, sed scientiarum cultores eos inuenire, et sic usum loquendi technicum constituere, debere. Sed et hic sana ratio suadet, et uult, ut si id fieri possit, in constituendis terminis technicis terminos ex communi usu loquendi retineamus, si notiones communes cum notionibus disciplinarum cohaere-

haereant, quod bene fecisse olim Peripateticos supra §. I, uidimus. Facilius enim ita termini memoria tenentur, et praeterea apparet, philosophiam arte cum uita communi coniunctam esse. Sin autem philosophi statim ipsis terminis sine necessitate sidera feriant, philosophia sine culpa sua remotior esse uidetur, quam reuera est, ab usu publico. Ceterum quoque liquet, quia scientiae proprium usum loquendi technicum habent, etiam terminum quendam in una scientia aliter usurpari posse, quam in alia. Sic aliud est *ratio*, si ontologice sumatur, aliud uero si psychologice intelligatur; licet malleus hoc ad uitandam confusionem, in quam philosophia initiandi ex hac re incidere solent, aliter esse, et diuersas res diuersa habere nomina. Sed iam usus est et tyrannus manebit.

§. VII.

In philosophia, aliisque scientiis recte bonis planisque metaphoris, aliisque tropis, itemque figuris utimur. Nemini, qui ad suum aliorumque sermonem in uita communi attendit, obscurum esse potest, omnes homines saepe tropice, saepe figurate loqui, quod et ARISTOTELES, aliique ueteres dudum perspexere. Quum autem usus loquendi technicus non semper ab usu communi discedere debeat (§. 6); et ne tum quidem, quando id fit, et fieri debet, hoc nimis agendum: facile intelligimus, etiam in philosophia, aliisque scientiis, tropis et figuris bonis et perspicuis locum esse. Falsum enim est, metaphoras in nexu uerborum esse uoces significatus uagi et indeterminati. Totus sermo rem et notiones hic ut alias facile declarat; et extra connexionem non solum termini metaphorici sed fere omnes sunt ambiguus. Vnde AVGVSTINVS *princip. dialect. cap. VIII, oper. tom.*

tom. I, pag. 617, dixit : itaque rectissime a dialecticis dictum est, ambiguum esse omne uerbum. Certum quidem est, philosophum, aliumque ueritatis et scientiae suae doctorem, officio satisfacere, si uerum rite explicet, et roboret; sed si quis praeter hoc simul elegantia et ornatu, quem tropi et figurae commode adhibitae sermoni afferunt, sua colere et uelit et pro rebus circumstantibus possit, cur non liceat? Placet nuda ueritas, si philosophus, philosophiam scientiam esse ait rerum ex ratione deductam. Sed placet etiam CICERO, qui *libr. V Tusculan. quaestion. cap. II* ita pulchre et pathetice commentatur : *O uitae philosophia dux ! o uirtutis indagatrix, expultrixque uitiorum ! quid non modo nos, sed omnino uita hominum sine te esse potuisset ? tu urbes peperisti : tu dissipatos homines in societatem uitae conuocasti : tu eos inter se primo domiciliis, deinde coniugiis, tum literarum et uocum communione iunxisti : tu inuentrix legum, tu magistra morum, et disciplinae fuisti.* Placet quoque BOETIVS qui *libr. I cons. phil. prof. I* hac uenusta suauisque prosopopoeia utitur : *adstitisse mihi supra uerticem uisa est mulier, reuerendi admodum uultus, oculis ardentibus, et ultra communem hominum ualentiam perspicacibus, colore uiuido, atque inexhausti uigeris, quamuis ita aevi plena foret, ut nullo modo nostrae crederetur aetatis. Statura discretionis ambiguae. Nam nunc quidem ad communem sese hominum mensuram cohibebat; nunc uero pulsare coelum summi uerticis cacumine uidebatur : quae quum caput altius extulisset, ipsum etiam caelum penetrabat, respicientiumque hominum frustrabatur intuitum. Vestes erant tenuissimis filis, subtili artificio, indissolubilique materia perfectae; quos ut post, eadem prodente, cognoui, suis manibus ipsa texuerat. quarum speciem, uelut fumosas imagines solet, caligo quaedam neglectae uetustatis obduxerat.*

Harum

Harum in extremo margine Π, in supremo uero Θ legebatur intextum. Atque inter utrasque literas, in scalarum modum, gradus quidam insigniti uidebantur, quibus ab inferiore ad superius elementum esset adscensus. Eandem tamen uestem violentorum quorundam sciderant manus, et particulas, quas quisque potuit, abstulerant. Et dextra quidem eius libellos, sceptrum uero sinistra gestabat.

§. VIII.

Poetae recte a communi sermone in carminibus suis discedunt. Quicumque spiritu poetico, et in primis, grandi carmine, digne canit, in singulari aliquo mentis motu est; quem ideo ueteres diis adscripserunt. Quum uero in eiusmodi motu in uita communi ordinarie homo non sit; et sermo index sit animi; nemo non uidet, motum poeticum aliud aliquid postulare, quam usum loquendi communem. Quod tamen non ita dictum est, ac si poeta nullum uerbum solitum in carmine habere possit, sed id uolumus, ut pro ratione carminis etiam aliquid habeat non uulgare, et nomine suo dignum. Huc tendit PETRONIVS, qui ab initio SATYRICI : *Nondum, inquit, iuuenes declamationibus continebantur, quum Sophocles aut Euripides inuenerunt uerba, quibus deberent loqui.*

§. VIII.

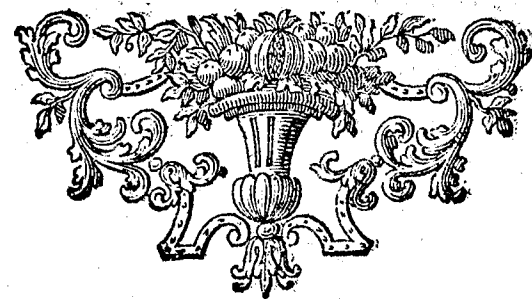
In sermone acuto quoque recte usum loquendi communem migramus. Animi acumine plura quam uulgo fit in re deteguntur, ex quibus deinde in sermone et stilo acuto, ad prodendum acumen minus uulgaria rei significandae adhibentur. Quod quia uulgo neque fit, neque fieri potest, quia alias acumen nihil esset, recte statuimus, in sermone acuto usum loquendi ordinarium iure migrari.

grari. Sunt uero et hic certi rerum gradus. Sic GREGORIUS NAZIANZENSIS acute in *definitionibus suis pag. m. 20* dixit: Τρόπαιον ὁ σταυρὸς δὲ τῆς ξύλης ξύλον, i. est, *Crux est lignum, tropaeum ligni*, h. est, crux Christi est tropaeum peccatorum, quae ab arbore Paradisi coeperunt; nec minus acute *pag. 18*, ita locutus est: Ἡ παρθενία δ' ἐμβασις τῆς σώματος: *uirginitas est migratio ex corpore*. Huius generis etiam sunt in HADRIANI CUM EPICETETO *altercatione*. *Quid est senectus? Epict. optatum malum, uiuentium mors etc.* Idemque in *disputatione PIPINI CUM ALBINO: Quid est luna? Alb. oculus noctis, roris larva, praesaga tempestatum*. In aenigmatis, quae etiam huc pertinent, maior adhuc, ut ipsa uox prodit, gradus acuminis ostendi debet, sed et hic seruandus est modus, nec omnes fallendae coniectandi uires. Sic modus mihi uix seruatus esse uidetur in hoc aenigmate ALBINI: *Vidi mortuum sedentem super uiuum, et in risu mortui, mortuus est uiuus*. Pip. *Hoc coci nostri norunt*. In primis reprehendi hic potest uerborum obscuritas, quum sic difficultas uerborum rei difficultati accedat, et nimia euadat. In quo uitio inessent haec apud CLEMENTEM ALEXANDRINUM *strom. libr. V. p. 570*. Βεδὺ, Ζαΐ, Χθῶν, Πληκτρῶν, ΣΦηζ; et Κναζζβι, Χθύπτις, Φλεγμὸς, Δρωΐ, si reuera aenigmata et arcana essent, ut a multis creditum est; quum nihil aliud sint, quam uoces fere fictae et alphabetum Graecum a pueris memoriae imprimendum, complectentes. Conf. GALE in *diff. historiae poeticae scriptoribus antiquis praemissa pag. 16. seq.* Praeterea quisque nullo negotio uidet, sermonem acutiorem et aenigmata apud imperitos, et acumine destitutos, aut in re tristi, itemque a qua omnis pugnae occasio abesse debet, haud recte et secure adhiberi. Illi enim acumina

haud

haud capiunt, ac argumentum triste, per se, et suo nomine, haud decet ista ad ostentationem composita ars. Quod si tandem res planissime intelligi debet, nec certamini opportunitas dari uult, acutiores et aenigmatici sermones, qui facile uarias interpretationes admittunt, quod non ab omnibus capiuntur, iure meritoque omituntur. Sic aut res est ficta, aut male sanus fuit ille Atheniensis; qui, indice PHAEDRO, *libr. III; fab. III: - - matrem fecit heredem - , sub conditione, totam ut fortunam tribus (filiabus) Aequaliter distribuat, sed tali modo; Ne data possideant aut fruantur, tum, simul Habere res deserint, quas acceperint, Centenamatri conferant sestertia.*

Sed nos hoc testamentum non Athenis factum, sed in cerebro scriptoris fictum arbitramur, et hic desinimus.

P R A E S E S
 CLARISSIMO ET DOCTISSIMO
 DOMINO CANDIDATO

S. P. D.

Gratulatione et uoto TE in fine dissertationis prosequendum duco; qui laudabilem et honorificum exitum studiis TVIS Academicis imponis. Quemadmodum enim pulchrum est et decens, quod ita in literarum studia incubuisti, ut iam publico praemio ab Ordine nostro dignus habitus sis; et ego confidere possum, TE in cathedra facile ostensurum, dignitatem philosophicam rite abs TE prestatam: ita quoque opto precorue, ut TIBI institutum hoc bene et feliciter cedat, nec fructu studii et honoris excidas; sed commodis laeteris, et sic aliis exemplo TVO inuitamento sis, quo et ipsi, iique plures, ad sobriae philosophiae culturam eo facilius impellantur. Vale.